

29.11.2022

EOAK/6600/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Lotta Hämeen-Anttila

PSYKIATRISEN POTILAAN OIKEUS VÄLTTÄMÄTTÖMÄÄN HUOLENPITOON

Sisällys

1 KANTELU	2
2 SELVITYS	2
3 RATKAISU	2
3.1 Kantelun pääasiallinen sisältö	2
3.2 Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän selvitys	4
3.3 Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto	11
3.4 Arviointini	13
3.4.1 Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen	13
3.4.2 Asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon	13
3.4.3 Siivouspalvelujen järjestäminen	16
4 TOIMENPITEET	19
LIITE	20

1 KANTELU

Kantelija arvosteli veljensä (- - -, jälj. asiakas) kohtelua ja hänen saamiaan sosiaalipalveluja Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankitut selvitykset, asiakirjat ja lausunto ovat tämän päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 Kantelun pääasiallinen sisältö

Kantelija kuvaa asiakkaan tilannetta kanteluajankohtana seuraavasti.

Asiakas on monisairas, kroonistunut psykiatrinen potilas. Taudin kuvaan kuuluu, että hän ei ole täysin tietoinen tilastaan. Hän ei miellä olevansa kovinkaan sairas eikä sen vuoksi mielellään ota aina hänelle määrättyjä lääkkeitä. Tämän seurauksena hänen kuntonsa saattaa heikentyä rajusti eikä hän silloin pysty huolehtimaan itsestään, asioistaan eikä asuntonsa hygieniasta. Ulkoisesti hän voi tehdä järkevän ja terveen vaikutuksen, mutta tosiasiallinen tilanne saattaa olla toinen.

Asiakas tarvitsee lähisukulaisten arvion mukaan jonkinlaista tilanteen seurantaa ja apua arjen askareissa. Kantelija on tukenut asiakasta hankkimalla hänelle puhelimen ja huolehtimalla sen kustannuksista. Hän on myös kustantanut asiakkaalle bussilipun, jolla tämä voi käydä kaupassa ruokatarvikkeita hankkimassa ja asioillaan. Asiakkaan sisar on aikaisemmin käynyt hänen luonaan siivoamassa, mutta ei jaksa sitä enää tehdä ikänsä ja perhesyiden vuoksi. Asiakas on tähän asti selviytynyt kohtalaisesti sisarustensa tukemana, mutta kaikki ovat jo iäkkäitä. Lisäksi omaiset asuvat eri paikkakunnilla, joten asiakkaan asioita on vaikea etänä hoitaa edes siinä määrin kuin aiemmin on tapahtunut.

Kantelun mukaan asiakkaalle tulee yksi lämmin ateria päivässä kotiin, ja sen on katsottu riittävän ravinnoksi koko päivän tarpeisiin. Kuitenkin jo yksinomaan lääkkeitä otettaessa asiakkaan olisi syötävä jotain. Hänet on terveydenhuollossa todettu alipainoiseksi ja siksi hänelle on suositeltu lisäravinnon antamista.

Veli soitti hädissään kantelijalle syksyllä 2020, ja kertoi, että perintätoimisto oli ilmoittanut katkaisevansa sähkön maksamattoman sähkölaskun vuoksi. Kantelija sai sähköjen katkaisun viime hetkellä estettyä asioimalla perintätoimiston kanssa.

Kotipalvelu on koettanut torjua asiakkaan aliravitsemusta hankkimalla hänelle satunnaisesti poistoina annettua lahjoitusruokaa (lähinnä leipää), jonka käyttöpäivämäärä on saattanut olla lähellä vanhentumista tai on jo vanhentunut, ja siksi sen käyttö ihmisravinnoksi on ollut arveluttavaa.

Asiakas saa 70 € viikossa käyttöönsä, ja sillä rahalla hänen tulisi hankkia kaikki tarvitsemansa lisäravinto sekä muut hygienia- ja muuhun elämiseensä tarvitsemansa tuotteet ja palvelut. Kantelun mukaan järjestely on seurausta siitä, että asiakasta taivuteltiin kotihoidon toimesta keväällä 2021 sitkeästi, ja kantelijan käsityksen mukaan vastoin hänen todellista tahtoaan, siirtymään nykyiseen järjestelyyn ja luopumaan entisestä järjestelystä, missä hänelle jäi enemmän käyttövaraa.

Voimakkaasti nikotiiniriippuvaisena hänen rahansa kuluivat pääosin tupakkaan, eikä rahaa jää muuhun elämiseen. Huonon kuntosaa vuoksi asiakas ei näytä pystyvän pääsemään eroon tupakoinnista, ja korvaushoitokin rasittaa häntä. Sosiaalitoimi välttelee vastuutaan asiakkaan päivittäisestä selviytymisestä sillä, että se antaa asiakkaan näennäisen vapaasti valita, mihin tämä rahansa käyttää. Tosiasiassa se jättää asiakkaan tilanteeseen, missä tämä ei rahan niukkuuden vuoksi voi saada tarvitsemaansa lisäravintoa, hygienia tuotteita yms., ja vaarantaa näin hänen terveytensä ja elämänsä. Tilanne muistuttaa kantelijan mukaan heitteillejättöä.

Kantelun mukaan sosiaalitoimi ei ole kartoittanut riittävästi asiakkaan terveyteen, peruselämiseen ja välttämättömään liikkumiseen tarvitsemia tarpeita eikä huolehtinut niistä. Tällaisia ovat olleet mm. epähygieenisistä asuinoloista johtuvat, toistuvat ja pitkään jatkuneet käynnit haavahoidoissa julkisessa terveydenhuollossa, televisio- ja puhelinyhteydet sekä tarpeellinen vaatetus. Sosiaalitoimen laiminlyönnin vuoksi omaiset ovat huolehtineet niistä.

Kantelija on tehnyt asiakkaan tilanteesta useita huoli-ilmoituksia. Muistutuksessaan kuntayhtymälle elokuussa 2020 kantelija kirjoitti toivovansa, että veljen asioihin paneudutaan tilanteen vaatimalla tavalla, niin että hän voi jatkaa tuettuna nykyistä asumistaan mahdollisimman kauan.

Kantelija pyytää oikeusasiamiestä selvittämään muun muassa seuraavaa.

- 1) Onko sosiaalitoimi laiminlyönyt lainmukaiset velvollisuutensa kartoittaa asiakkaan toimeentuloonsa tarvitsemat perus- ja erityistarpeet, ja huolehtia niiden tyydyttämisestä?
- 2) Täyttääkö Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän sosiaalitoimen toiminta asiakkaan tapauksessa lain mukaan määritellyt heitteillejätön tunnusmerkit alkaen vuodesta 2019?
- 3) Ovatko sosiaalitoimi ja kotihoito menettelleet lain vastaisesti väsyttämällä ja taivuttelemalla asiakasta hyväksymään nykyisen toimeentulojärjestelyn vastoin hänen todellista tahtoaan ja piittaamatta lähiomaisen kannasta?
- 4) Onko Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä menettänyt lain vastaisesti kieltämällä asiakkaaltaan välttämättömät elämiseen tarvittavat perushyödykkeet sen vuoksi, että tämä ei sairautensa vuoksi kykene lopettamaan tupakanpoltoa?
- 5) Onko lain mukaista, että sosiaalitoimi määrittelee sen, mitä asiakas omaan käyttöön tarkoitetulla rahalla tekee, ja edellyttää häneltä tupakattomuutta avun saannin ehtona?
- 6) Onko sosiaalitoimi lainvastaisesti vältellyt vastuutaan asiakkaansa terveydentilan heikkenemisestä, joka johtuu tämän aliravitsemuksesta ja epähygieniasta sosiaalitoimen laiminlyönnin seurauksena?

3.2 Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän selvitys

Asiakkaalle oli aloitettu välitystilipalvelu vuonna 2006. Välitystilin tavoitteena on ollut turvata asiakkaan asuminen ja ravinnon saaminen. Työikäisten palveluissa oli arvioitu, että asiakas ei ollut itse kykeneväinen huolehtimaan raha-asioistaan. Edunvalvonnalle ei oltu kuitenkaan nähty tarvetta. Välitystilisuunnitelmassa vuodelta 2018 mainitaan, että asiakkaan mielestä välitystili ei olisi välttämätön ja hän olisi ollut kiinnostunut lakkauttamaan välitystilin. Työikäisten palveluiden sosiaaliohjaaja on käynyt keskustelua asiakkaan lähiomaisen, sisaren kanssa tästä. Yhteisellä päätöksellä on sovittu, että asiakas jatkaa välitystiliasiakkaana. Asiakkaan siirryttyä gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi vuonna 2018, on hänen välitystilipalvelunsa jatkunut.

Kantelija teki heinäkuussa 2019 sosiaalihuoltolain mukaisen ilmoituksen asiakkaasta. Ilmoituksessa hän ilmaisi huolensa asiakkaan lääkehoidosta, kodin siivouksesta ja asioiden hoidosta. Ilmoituksen pohjalta asiakasohjaaja teki asiakkaan luona palvelutarpeen arvioinnin, jossa hän kartoitti päivittäistä avuntarvetta. Lääkehoidon toteuttamisen ja verensokerin mittauksen vuoksi asiakkaalle olisi voitu myöntää säännöllistä kotihoitoa. Asiakas ei itse kuitenkaan kokenut tarvitsevansa päivittäistä kotihoitoa.

Asiakasohjaaja oli myös keskustellut mahdollisuudesta ottaa yksityistä kotihoitoa kotiin kerran viikossa. Asiakas oli itse kokenut, että helpointa olisi käydä kerran viikossa mittauttamassa verensokeri terveyskeskuksessa. Asiakasohjaaja sopi asiakkaan kanssa, että tämä selvittää asian terveyskeskuksesta. Asiakasohjaaja soitti käynnin jälkeen asiakkaalle ja vahvisti, että hän oli saanut varattua ajan terveyskeskuksesta mittauksia varten.

Maaliskuussa 2020 asiakkaan sisar otti yhteyttä asiakasohjaajaan ja oli huolissaan asiakkaan tilanteesta. Aiemmin asiakasta avustanut sisar ei kertomansa mukaan voinut enää huolehtia hänen asioistaan. Asiakkaalla oli sisaren mukaan myös taloudellisia huolia. Asiakasohjaaja soitti asiakkaalle, joka kertoi käyneensä itsenäisesti kaupassa. Hän kertoi myös, ettei kokenut erityistä huolta terveydestään sillä hetkellä. Asiakas toi kuitenkin esiin, että kaipaisi sosiaalityön apua taloudellisiin asioihin. Sosiaalityön puolelta otettiin tämän jälkeen yhteyttä asiakkaaseen. Asiakas toi esiin, että välitystililtä menojen jälkeen jäävä käyttövara on ollut vuosikaudet yhtä pieni. Mikään taloudellinen hätätilanne ei asiakkaalla kuitenkaan kertomansa mukaan ollut. Hän kertoi itse hoitavansa kodin ulkopuoliset asiat. Sisko oli asiakkaan kertoman mukaan aiemmin auttanut häntä tarvittaessa asioinneissa, mutta nyt koronan aikaan sisko ei pystynyt auttamaan. Pärjäämisestä tiedusteltaessa asiakas kertoi, että haavahoitojen, diabeteksen ja mielenterveyden suhteen asiat olivat sillä hetkellä hyvin.

Asiakkaan sisar otti yhteyttä huhtikuussa 2020 gerontologiseen sosiaalityöhön ja tiedusteli asiakkaan mahdollisuutta saada linja-autolippua asiointimatkoille. Sovittiin, että sosiaalityön puolelta soitetaan asiakkaalle ja tarvittaessa hänelle haetaan toimeentulotukea. Asiakasta yritettiin tavoittaa sosiaalityön puolelta, mutta hän ei vastannut yhteydenottoihin.

Kantelija teki asiakkaasta huoli-ilmoituksen heinäkuussa 2020. Kantelijan mukaan asiakkaan kunto oli huonontunut siinä määrin, että hän ei pystynyt enää huolehtimaan omasta ja asuntonsa hygieniasta ja oli tuen tarpeessa. Kantelija oli huolissaan asiakkaan kotona pärjäämisestä. Asiakasohjaaja otti yhteyttä asiakkaaseen ja kertoi kantelijan esiintuomasta huolesta. Asiakas kertoi, että oli kokenut yhtenä päivänä heikotusta ja laboratoriokokeita oli sen vuoksi tulossa. Hän kertoi myös, ettei hänellä ollut vaatteisiin rahaa. Asiakasohjaaja ohjasi asiakasta olemaan yhteydessä raha-asoiden osalta sosiaalityöhön. Asiakasohjaaja kysyi asiakkaan pärjäämisestä ja ehdotti hänelle palvelutarpeen arviointiaikaa. Asiakas oli tähän suostuvainen, aika varattiin ja hän lupasi ilmoittaa asiasta kantelijalle.

Asiakasohjaajan tekemässä palvelutarpeen arvioinnissa (28.7.2020) on todettu, että asiakas ei kokenut sillä hetkellä tarvetta päivittäiselle hoivalle, vaan koki kykenevänsä hoitamaan päivittäisen hygieniansa, lääkehuoltonsa ja ravitsemuksensa omatoimisesti. Haavahoidoissa asiakas halusi jatkossakin käydä terveysasemalla. Avun tarpeena asiakas on kokenut siivousavun, ja asunto onkin ollut epäsiistissä kunnossa. Asiakasohjaaja on neuvonut asiakasta siivouspalvelun tilaamisessa yksityiseltä palveluntuottajalta ja antanut hänelle 4H-yhdistyksen yhteystiedot. Asiakas on kertonut asiakasohjaajalle, että hänellä on ollut rahallisia vaikeuksia ja esimerkiksi kaupan tili on ylittynyt. Tällä hetkellä raha-asiat olivat hänen kertomansa mukaan kunnossa ja hänellä on ollut kontakti sosiaalityöntekijään. Asiakas on tuonut esiin, että aikoo kysyä sosiaalityöntekijältä rahallista avustusta myös siivouspalvelun hankintaan.

Asiakkaan sisar jätti asiakasohjaukseen yhteydenottopyynnön elokuussa 2020. Aiemmin tehdyssä palvelutarpeen arvioinnissa oli todettu, ettei asiakas tarvitse päivittäistä kotihoitoa, mutta siivouksen tarve asunnossa on ollut ilmeinen. Asiakas oli ilmaissut käynnillä, että hänellä on kontakti sosiaalityöhön, ja kertoi soittavansa itse sosiaalityöntekijälle, jonka kanssa oli aiemmin jo keskustellut esimerkiksi linja-autokortin hankkimisesta. Sisar kertoi nyt, ettei asiakas ollut itse ottanut yhteyttä sosiaalityöhön, mutta oli vailla rahallista apua siivouksen tilaamiseen, linja-autokorttiin, vaatteisiin ja esimerkiksi uuteen sänkyyn. Sisaren kertoman mukaan omaiset auttaisivat asiakasta siivouspalvelun tilaamisessa, mutta halusivat tietää, kuinka paljon hänen olisi mahdollista saada tähän rahallista avustusta. Asiakasohjaaja jätti asian tiimoilta soittopyynnön gerontologiseen sosiaalityöhön.

Sosiaalityön puolelta otettiin yhteyttä asiakkaaseen ja sovittiin hänen luokseen kotikäynti, joka toteutui 19.10.2020. Käynnillä huomattiin, että koti oli lattiapinnoilta melko epäsiisti ja lisäksi tavaraa oli eri puolilla asuntoa. Asiakas kertoi siivonneensa aiemmin itse, mutta nyt siivoaminen ei enää onnistunut, koska jalat olivat heikommassa kunnossa. Asiakas oli suostuvainen siihen, että kotiin tilataan siivous, jonka yhteydessä myös viedään ylimääräistä tavaraa pois.

Asiakkaan kanssa täytettiin käynnillä [19.10.2020] toimeentulotukihakemus Kelaan. Sovittiin, että sosiaalitoimesta myönnetään kertaluonteisesti täydentävänä toimeentulotukena siivous, jotta hyvät elämisen edellytykset kotona toteutuvat. Keskustelua käytiin myös siitä, että jatkossa olisi hyvä, jos asiakkaan luona kävisi siivoaja säännöllisesti. Asiakkaan tulisi itse maksaa siivous jatkossa ja laskut menisivät suoraan välitystilin hoitajalle.

Asiakasohjaaja oli arvioinut asiakkaan avuntarvetta heinäkuussa 2020 ja oli tullut yhdessä hänen kanssaan siihen tulokseen, ettei päivittäistä kotihoitoa tarvita. Sama vaikutelma jäi tälläkin käynnillä [19.10.2020] ja asiakas oli itsekin samaa mieltä. Asiakkaan kanssa käytiin keskustelua siitä, olisiko kuitenkin hyvä, että yksityinen kotihoito kävisi hänen luonaan esimerkiksi kerran kahdessa viikossa. Hänen mielestään tämä oli hyvä ajatus. Kotihoidon tulisi auttaa häntä pyykinpesussa ja tarvittaessa hygienian hoidossa. Sovittiin, että sosiaalityön puolelta tilataan asiakkaalle kotiin siivous ja pyydetään kotipalveluyritystä sopimaan asiakkaan kanssa tapaamisaika, jotta he voivat suunnitella kotihoidon aloittamista. Käynnillä keskusteltiin myös asiakkaan välitystilipalvelusta. Käyttövaralla asiakas kertoi ostavansa etupäässä tupakkaa. Asiakkaan kanssa käytiin lävitse välitystilinhoitajan toimittama yhteenveto välitystilin hoidosta. Lisäksi keskusteltiin siitä, että käyttövaran suuruuteen vaikuttaa kauppalaskujen suuruus. Asiakkaalle selitettiin se, että jos kauppalaskut ovat suuremmat kuin normaalisti, on käyttövara puolestaan kyseisenä kuukautena pienempi. Asiakas kertoi, että oli viime aikoina joutunut ostamaan kaupasta vaatteita ja siksi kauppalaskut olivat suurempia.

Joulukuun 2020 alussa asiakkaaseen otettiin yhteyttä sosiaalityön puolelta ja tiedusteltiin hänen pärjäämisestään. Siivouspalvelu kävi asiakkaan luona säännöllisesti. Siivouspalvelusta oli tullut sosiaalityöhön palautetta, jonka mukaan asunto ehti usein mennä melko epäsiistiksi siivouskertojen välillä. Asiakkaan kanssa käytiin keskustelua siitä, pystyisikö hän yhtään itse siivoamaan. Asiakas kertoi pystyvänsä. Yksityinen kotihoito oli aloittanut käymään asiakkaan luona, mutta palvelu loppui hyvin pian, koska kotihoidon mukaan asiakas ei ollut kiinnostunut heidän palvelustaan. Asiakkaan kanssa keskusteltiin siitä, että olisi hyvä, että kuitenkin joku kävisi häntä vähän auttamassa pyykinpesussa ja henkilökohtaisen hygienian hoidossa. Asiakas oli itse samaa mieltä ja kertoikin kotona olevan paljon likaisia vaatteita. Sovittiin, että tiedusteltaisiin sitä, voisiko asiakas saada psykososiaalisten palvelujen kotiin vietäviä palveluita. Psykososiaaliset palvelut tarjoavat palveluja päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. Kotiin vietävät palvelut ovat ohjaajan tarjoamaa arjen tukea. Mikäli asiakkaalle ei myönnettäisi kotiin vietäviä palveluita, tiedusteltaisiin siivouspalvelulta, joka myös tarjosi kotihoidon palveluita, pystyisivätkö he jatkossa auttamaan asiakasta pyykinpesussa ja hygienian hoidon ohjaamisessa.

Asiakkaan kotona pidettiin verkostoneuvottelu 12.1.2021. Neuvotteluun osallistuivat asiakas ja kantelija, psykososiaalisten palvelujen sosiaaliohjaaja ja ohjaaja sekä gerontologisen sosiaalityön puolelta asiakkaan oma sosiaalityöntekijä. Verkostopalaverissa oli tarkoitus selvittää, voisivatko kotiin vietävät palvelut olla se tuki ja auttamiskeino, joka Asiakkaan kotona pärjäämistä tukisi.

Sovittiin, että kotiin vietävät palvelut aloitetaan ja ohjaaja alkaa käymään asiakkaan luona 1–2 kertaa viikossa. Ohjaajan oli määrä auttaa asiakasta muun muassa pyykinpesussa, muistutella lääkkeiden ottamisesta ja reseptien uusimisesta, käydä hänen kanssaan kaupassa ja tehdä yhdessä ruokaa. Lisäksi asiakas saisi halutessaan osallistua ohjaajien vetämään ryhmätoimintaan, jossa olisi mahdollista tavata muitakin ihmisiä. Palvelut olisivat asiakkaalle maksuttomia.

Ohjaaja alkoi käymään asiakkaan luona säännöllisesti ja tuki hänen arjessa pärjäämistään. Lisäksi siivouspalvelu kävi hänen luonaan säännöllisesti. Asiakkaan välitystilille menivät hänen kaikki tulonsa ja välitystililtä velotettiin hänen vuokransa, apteekkilaskunsa, sähkölaskunsa, siivouslaskunsa ja kauppalakunsa. Loppuosa maksettiin asiakkaalle itselleen kerran viikossa. Asiakkaalla oli pitkään kauppatili, jonka avulla hän hoiti kauppaoستoksensa. Ohjaajan käynneillä heräsi kuitenkin huoli asiakkaan ravitsemuksen toteutumisesta. Monesti kauppaoستokset sisälsivät etupäässä vain leipää, leikkeleitä ja virvoitusjuomia sekä tupakkaa. Joitakin valmisruokia ostoksiin sisältyi myös, mutta vähemmässä määrin. Tämä ilmeni myös kauppalakusta, jotka välitystilinhoitaja toimitti nähtäväksi. Lisäksi asiakkaan kauppalakut olivat alkaneet olla paljon suurempia kuin oli sovittu välitystilisuunnitelmassa (250–450 euroa kuukaudessa) eikä välitystililtä ollut varaa maksaa niitä. Isompiin laskuihin myönnettiin sosiaalitoimesta toimeentulotukea, jotta asiakas ei velkaantuisi. Lopulta päädyttiin siihen, että ravitsemuksen toteutumisen kannalta olisi parempi, että asiakkaalle tulisi valmiit ateriat kotiin. Näin pystyttäisiin varmistamaan se, että asiakas söisi edes kerran päivässä lämpimän aterian. Ateriapalvelu aloitettiin ja kauppatili lopetettiin. Asiakkaalle itselleen maksettiin menojen jälkeen jäävä käyttövara, 70 euroa viikossa, jolla asiakkaan tuli ostaa loput elintarvikkeet itselleen.

Uusi verkostoneuvottelu asiakkaan tilanteesta järjestettiin 29.6.2021. Paikalla olivat asiakas, kantelija etäyhteydellä, kaksi ohjaajaa kotiin vietävistä palveluista ja asiakkaan oma sosiaalityöntekijä. Ohjaaja oli käynyt säännöllisesti tapaamassa asiakasta 1–2 kertaa viikossa. Kolmanteenkin käyntikertaan olisi ollut mahdollisuus, mutta asiakas ei ollut halunnut näin montaa käyntikertaa. Ohjaaja kertoi auttaneensa asiakasta kodinhoidollisissa toimissa. Ohjaajan kertoman mukaan asiakas oli välillä myös itse siivonnut ja pessyt pyykkiä, kun ohjaaja oli häntä siihen ohjannut. Ohjaaja oli myös katsonut asiakkaan lääkityksen perään. Ajoittain asiakkaalla oli ollut hankaluutta toteuttaa lääkitystä sovitusti. Yksi suuri huoli hänen kohdallaan oli myös rahojen riittävyys. Asiakas tupakoi paljon ja suuri huoli oli se, ostaako asiakas omilla käyttövaroillaan mitään muuta kuin tupakkaa. Verkostoneuvottelussa tiedusteltiin asiakkaalta, oliko kotona ollut koskaan tilanteita, ettei kaapissa olisi ollut mitään syömistä. Asiakas kertoi, ettei tällaisia tilanteita ollut.

Ohjaaja oli välillä viennyt asiakkaalle - - - saatua lahjoitusruokaa. Hänen kanssaan juteltiin siitä, että hän voisi itsekin mennä käymään - - -. Kantelija oli kertomansa mukaan kustantanut asiakkaalle jo pitkään bussilipun liikkumisen helpottamiseksi. Ohjaaja oli ehdottanut, että lähtisi yhdessä asiakkaan kanssa kauppaan, jotta voisivat katsoa yhdessä, minkälaisia elintarvikkeita kaupasta kannattaa ostaa, mutta asiakas ei ollut halunnut lähteä yhdessä kauppaan. Neuvottelussa keskusteltiin myös siitä, kokiko asiakas ja kantelija, että välitystilipalvelu on edelleen toimiva palvelu vai olisiko aiheellista miettiä edunvalvojan hakemista. Asiakas halusi jättää edunvalvontasian vielä avoimeksi. Kantelija kertoi, ettei kukaan omaisista ollut halukas ryhtymään asiakkaan edunvalvojaksi, koska omaiset asuvat kauempana ja alkavat jo itsekin olla iäkkäitä.

Neuvottelussa mietittiin yhdessä keinoja siihen, miten asiakkaalle jäisi jatkossa enemmän rahaa omaan käyttöön. Ohjaaja ehdotti, että siivouspalvelun toinen kuukausittainen kerta jäisi pois ja siivouspalvelu kävisi asiakkaan luona vain kerran kuukaudessa. Ohjaaja ja asiakas siivoaisivat jatkossa yhdessä. Sovittiin, että sosiaalityön puolelta ilmoitetaan siivouspalvelulle, että toinen käyntikerta kuukaudessa jää pois.

Asiakkaalle oli tulossa lääkäriaika 2.8.2021 ja ohjaaja oli lähdössä hänen mukaansa sinne. Käynnillä oli tarkoitus keskustella asiakkaan lääkityksestä sekä ottaa esille myös tupakoinnin vähentämiseen tähtäävän lääkityksen tai muun korvaushoidon mahdollisuudet. Kantelija oli toivonut asiakkaalle myös laajempaa terveystarkastusta. Omaiset olivat huolissaan siitä, syökö asiakas tarpeeksi. Omaisten näkemyksen mukaan asiakas oli laihtunut. Veljen mukaan myös asiakkaan puhe oli ajoittain epäselvää. Näiden asioiden esilletuominen lääkärissä nähtiin tärkeäksi.

Neuvottelun jälkeen (eli heinäkuussa 2021) kotiin vietävien palveluiden ohjaajat toivat huolta esiin asiakkaan lääkehuollon toteutumisesta. Asiakasohjaaja teki asiakkaan luona palvelutarpeen arvioinnin 30.7.2021 ja päädyttiin siihen, että asiakkaan luona alkaa käymään säännöllinen kotihoito 31.7.2021 alkaen ”lääkeautomaatin avulla niin, että kotihoito käy kerran viikossa täyttämässä lääkeautomaatin”. Asiakas oli itse toivonut, että voisi jatkossakin käydä apteekissa. Ajatuksena oli, että kotihoito voisi jatkossa keskustella asiakkaan kanssa siitä, olisiko selkeämpää hoitaa myös apteekkipalvelu kotihoidon kautta. Edellä mainituista tukitoimista huolimatta kantelijan huoli veljensä pärjäämisestä jatkui. Myös ohjaajat kotiin vietävistä palveluista alkoivat tuoda huolta esiin asiakkaan pärjäämisestä kotioloissa.

Asiakkaan kotona pidettiin verkostoneuvottelu 7.10.2021, johon osallistuivat asiakkaan lisäksi kantelija etäyhteydellä, ohjaajat kotiin vietävistä palveluista ja asiakkaan oma sosiaalityöntekijä. Verkostoneuvottelussa tultiin yhteistoimin siihen tulokseen, että asiakkaan voisi jatkossa olla parempi asua muualla kuin kotona. Sosiaalityöntekijä laati asiakkaasta palvelutarpeen arvioinnin, jossa otettiin kantaa siihen, että asiakas hyötyisi jatkossa asumisesta asumisyksikössä, jossa hänellä olisi säännöllinen päivärytmi, apua saatavilla ja muista asukkaista seuraa. Paikkaa haettiin psykososiaalisista palveluista asiakkaan skitsofreniadiagnoosin vuoksi.

Psykososiaalisista palveluista ei suoraan oltu tarjoamassa asiakkaalle asumispalvelupaikkaa. Sen sijaan he ohjeistivat ensin lisäämään kotiin vietäviä palveluita. Tämän johdosta ohjaaja alkoi käymään asiakkaan luona arkisin joka päivä. Lisäksi viikonloppuihin oli tarvittaessa saatavilla ohjaajan käynnit toisesta toimipisteestä. Asiakkaalle ei koskaan ehditty saada asumispalvelupaikkaa, koska asiakas menehtyi pian verkostoneuvottelun pitämisen jälkeen ja prosessi jäi kesken.

Kantelija esitti vuosien varrella usein huolta siitä, että asiakas sai liian vähän käyttövaraa itselleen eikä pystynyt tällä summalla huolehtimaan ravitsemuksestaan asianmukaisesti. Välitystilinhoitaja maksoi asiakkaalle käyttövaraa sen verran, mitä hänelle välitystililtä veloitetujen menojen jälkeen jäi. Asiakas tupakoi paljon ja on oletettavaa, että suuri osa käyttövaroista kului tupakan oston. Kantelija toimitti asiakkaalle erilaisia tupakoinnin vähentämiseen tähtäviä valmisteita, jotta tämä pystyisi vähentämään tupakointiaan. Myös sosiaalitoimesta luvattiin myöntää toimeentulotukea asiakkaan tupakointiin tähtäävän lääkityksen hankintaan, mikäli lääkäri hänelle tähän reseptin kirjoittaisi. Tähän ei kuitenkaan koskaan haettu toimeentulotukea sosiaalitoimesta. Asiakkaan välitystilinhoitajalla oli mahdollisuus hakea asiakkaalle Kelasta perustoimeentulotukea hänen puolestaan. Ne kerrat, kun hänelle haettiin perustoimeentulotukea, jäi laskelma ylijäämäiseksi noin 200 eurolla. Kela ei huomionnut toimeentulotuessa asiakkaan kauppalaskuja tai aterialaskuja eikä siivouslaskuja, vaan nämä kaikki kuuluvat yksin asuvan perusosalla kustannettaviksi. Yksin asuvan perusosa on tällä hetkellä [selvitystä annettaessa] 504,06 euroa kuukaudessa.

Kantelija toi esiin tyytymättömyytensä myös siitä, että hänen mielestään välitystilipalvelu ei aina asiakkaan kohdalla muutenkaan toiminut. Kesällä 2020 asiakkaan sähköt olivat olleet vaarassa katketa maksamattoman sähkölaskun vuoksi. Sähkölasku oli ehtinyt siirtyä perintään.

Välitystilinhoitaja on kertonut, että silloin kun asiakas kuului vielä työikäisten palveluiden asiakkaaksi, sijaitsi sosiaalitoimen ja välitystilinhoitajan toimipiste A:n kaupungissa ja asiakkaat jättivät välitystililtä maksettavia laskuja postilaatikkoon, josta välitystilinhoitaja haki ne ja laittoi maksuun. Laskuja ei siihen aikaan tilattu laskuttajalta suoraan välitystililtä maksettavaksi. Kun toimipiste muutti B:n kaupunkiin, asiakkaille lähetettiin kirjeet, joissa ilmoitettiin uusi osoite, johon laskuja voisi jatkossa lähettää. Asiakas jätti kuitenkin laskuja edelleen postilaatikkoon, joka kuuluikin nyt Kelalle. Välitystilinhoitaja ohjeisti asiakasta olemaan yhteydessä sähkölaitokseen ja pyytämään laskut suoraan välitystilinhoitajalle. Välitystilinhoitaja ei voinut tätä asiakkaan puolesta tehdä ilman valtakirjaa. Toisena vaihtoehtona oli lähettää laskut suoraan välitystilinhoitajalle tai toimittaa ne neuvontapisteeseen, josta työntekijät lähettäisivät ne suoraan välitystilinhoitajalle. Välillä asiakas pyysi välitystilinhoitajalta siirtämään hänelle rahaa tilille, jotta sai itse maksettua laskun. Kesän 2020 sähkölaskun perintään menon jälkeen sähkölaskut alkoivat tulla suoraan sähköyhtiöstä välitystilinhoitajalle.

Kantelija on myös tuonut esiin tyytymättömyyttään siitä, että ohjaajien asiakkaalle toimittama - - - saatu lahjoitusruoka olisi ollut syömäkelvotonta. Ohjaajat ovat kertoneet, että asiakkaalle viety lahjoitusruoka on ollut aina päivämäärältään vielä syömäkelpoista. Ohjaajien kertoman mukaan asiakas ei kuitenkaan ollut aina lahjoitusruokia syönyt ja ne olivat jääneet hänen jääkaappiinsa. Ohjaaja oli joutunut heittämään niitä roskiin käynneillään.

Lausuntona todetaan, että omaisten toistuviin huoli-ilmoituksiin on reagoitu niin sosiaalityön kuin asiakasohjauksenkin puolelta. Kotiin vietävien palveluiden ohjaajat ovat myös aina olleet terveydenhuoltoon aktiivisesti yhteydessä asiakkaan tilanteesta, jos heillä on huolta herännyt, ja he ovat saaneet sieltä ohjeistusta, miten tulee toimia. Asiakkaan kotona pärjäämistä on pyritty tukemaan erilaisilla tukitoimilla yhteistyössä hänen kanssaan. Asiakas ei ole ollut edunvalvonnassa ja hänellä on ollut päätäntävalta omiin asioihinsa. Työtä on tehty asiakasta kuunnellen ja kunnioittaen ja parhaita mahdollisia ratkaisuja yhdessä etsien.

3.3 Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto

Asiakkaalle on selvityksestä ilmenevästi jossakin vaiheessa asetettu skitsofreniadiagnoosi. Aluehallintovirasto toteaa, että asiakirjoista saatavasta selvityksestä ei ole sen seikkaperäisemmin todettavissa asiakkaan terveydentilaa hänen siirryttyään vuonna 2018 gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi eikä hänen terveydentilansa kehittymistä vuosina 2018–2021. Jää lisäksi pelkän yleisluonteisen väitteen varaan, että ohjaajat ovat aina olleet terveydenhuoltoon aktiivisesti yhteydessä asiakkaan tilanteesta, jos heillä on huolta herännyt ja he ovat saaneet sieltä ohjeistusta, miten tulee toimia.

Aluehallintovirasto toteaa, ettei selvityksen perusteella ole lähemmin todettavissa, milloin ja missä asiassa ohjaajat olivat olleet yhteydessä terveydenhuoltoon. Selvityksessä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöstä muutoinkin kerrotun perusteella näyttää vahvasti siltä, että yhteistoiminta olisi tosiasiallisesti ollut varsin rajallista ja se olisi rajoittunut lääkärikäyntiin 2.8.2021.

Ensimmäinen selvityksestä ilmenevä sosiaalitoimen yhteydenotto asiakkaaseen on tapahtunut vuoden 2019 heinäkuussa kantelijan otettua ensin yhteyttä sosiaalitoimeen. Sosiaalitoimi on selvityksessään perustellut päivittäisen säännönmukaisen kotihoitopalvelun aloittamista jättämistä (heinäkuussa 2019) sillä, ettei asiakas kokenut sellaista tarvitsevansa.

Selvityksestä ei ilmene sosiaalitoimen olleen edellä mainitun yhteydenoton jälkeen yhteydessä asiakkaaseen vuonna 2019. Selvityksen perusteella on jätävässä käsityksessä, että sosiaalitoimen yhteydenotot asiakkaaseen ainakin ennen vuotta 2021 on muutoinkin toteutettu vain silloin kun joku hänen lähisukulaisistaan on ensin ollut yhteydessä sosiaalitoimeen (huoli-ilmoitus tai muu yhteydenotto).

Aluehallintovirasto toteaa, että selvityksessä useassa kohdassa palveluiden järjestämättömyyden osalta vedotaan siihen, ettei asiakas itse kokenut tarvetta muun muassa terveydentilaansa (kuten lääkehoito, haavahoito, verenpaineen mittaus tai apteekkiasiointi yms.) liittyvään avustamiseen. Asiakirjoista saatavasta selvityksestä ei ole todettavissa, millaista tietoa asiakkaan palvelutarvetta sosiaalitoimessa arvioitaessa on arvio suoritaneen sosiaalialan ammattilaisen käytössä ollut. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella, ja asiakirjoista saatavissa olevaa selvitystä kokonaisuutena arvioitaessa, ei voida poissulkea sitä, etteikö asiakas olisi gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi siirtymisestään eli vuodesta 2018 lähtien voinut hyötyä muun muassa lääkitykseen liittyvästä päivittäisestä avustamisesta (mm. ohjaaja sosiaalitoimesta), jota hänelle on vasta vuonna 2021 ryhdytty sosiaalitoimessa useiden vaiheiden jälkeen järjestämään.

Asiaa jälkikäteen arvioitaessa ja kun otetaan huomioon kantelijan veljensä terveydentilasta kertoma sekä selvityksestä ilmenevä asiakkaan asioiden tila vuonna 2021 ei aluehallintoviraston käsityksen mukaan asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ole toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla.

3.4 Arviointini

3.4.1 Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen

Pidän myönteisenä sitä, että käytettävissäni olleen asiakirja-aineiston perusteella sosiaalitoimen työntekijät ovat monessa eri yhteydessä pyrkineet kiinnittämään erityistä huomiota mielenterveyspotilaan omien näkemysten huomioon ottamiseen ja hänen itsemääräämisoikeutensa kunnioittamiseen. Asiakas on muun muassa ilmaissut haluavansa asua kotona ja hän on halunnut apua kodin pitämiseen siistinä.

Erytisen myönteisenä pidän sitä, että toiminnassa on asiakkaan edun mukaisesti (SHL 4 §) selkeästi pyritty toimimaan siten, että asiakkaaseen säilyy luottamuksellinen suhde, jolloin avun vastaanottaminen ja palvelujen käyttäminen on ylipäättään mahdollista saada onnistumaan. Asiakirjoihin sisältyy kuvausta muun muassa siitä, miten lääkehoidon toteuttamista on pyritty tukemaan silloin kun asiakkaan oma motivaatio ei ole ollut suuri, mutta kotona asuminen on asiakkaan toiveen mukaisesti arvioitu lääkityksen avulla mahdolliseksi.

Myönteistä on myös se, että asiakkaan tilanteeseen on pyritty löytämään vaihtoehtoisia palveluja, silloin kun hänellä on selkeästi ollut palvelun tarve, mutta hän on ilmaissut tahtonaan, ettei halua tiettyä palvelua käyttää. Esimerkiksi yksityisen kotihoidon lopettamisen jälkeen asiakkaalle on tarjottu kotiin vietäviä palveluja psykososiaalisista palveluista.

Korostan yleisesti, että asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen edellyttää myös sitä, että asiakkaalle annetaan riittävästi tietoa käytettävissä olevista palveluista ja oikeaa tietoa hänelle lainsäädännön mukaan kuuluvista oikeuksista. Oikean ja riittävän tiedon antaminen edellyttää, että sosiaalitoimen työntekijöillä on riittävä tieto asiakkaan tilanteesta ja hänen tarpeistaan. Näkemykseni mukaan näiltä osin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä ei ole asiakkaan asiassa onnistunut. Toiminta on ollut monin tavoin virheellistä ja lainvastaista.

Perustelen kantaani seuraavasti.

3.4.2 Asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon

Totean että selvityksen sisältämien tietojen perusteella asiakas on ollut erityisen tuen tarpeessa siten kuin sosiaalihuoltolain 3 §:ssä määritellään. Asiakkaalla on ollut psyykkisen sairautensa vuoksi erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaalipalveluja.

Korostan eri viranomaisten velvollisuutta huolehtia siitä, että erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden oikeus perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseen välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä 19 §:n 3 momentin mukaisiin riittäviin sosiaali- ja terveystalviin toteutuu.

Sosiaalihuoltolaki sisältää useita säännöksiä, joiden tarkoituksena on turvata palvelujen saanti niille erityistä tukea tarvitseville henkilöille, joiden on esimerkiksi psyykkisen sairauden vuoksi vaikea saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalvi.

Sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaali- ja terveystalvit siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Jotta tämä toteutuisi myös haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla, edellytyksenä on, että henkilön palveluntarpeen arvioinnit toteutetaan huolellisesti ja muutoinkin noudatetaan tarkasti asiakkaan suojaksi säädettyjä laissa edellytettyjä menettelytapoja.

Käytettävissäni olevan aineiston mukaan kunnan sosiaali- ja terveystalvissa on aina käynnistetty tilanteen selvittely, jos tietoon on tullut, joko sukulaisen tai asiakkaalle palveluja antavan tahon kautta, että asiakas saattaisi tarvita sosiaali- ja terveystalvi.

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palveluntarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa lain mukaan virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Arvioinnin tekijä on velvollinen huolehtimaan siitä, että hänen käytettävissään on riittävästi asiantuntemusta. Muun muassa terveydenhuollon ammattilaisilla on velvollisuus pyynnöstä osallistua arvioinnin tekemiseen, jos henkilö tarvitsee terveydenhuollon palveluja tai arvioinnin tekemisessä muutoin tarvitaan terveydenhuollon asiantuntemusta. Saadun selvityksen perusteella kantelijan veljen palveluntarpeen arviointia tehtäessä ei ole noudatettu sosiaali- ja terveystalvin 36 ja 41 §:iä riittävällä huolellisuudella.

Kun riittävää tietoa asiakkaan toimintakyvystä ja tarpeista ei ole ollut, on avun saaminen jätetty useamman kerran varmistamatta ja virheellisesti oletettu, että asiakas kykenee itsenäisesti hankkimaan tarvitsemaansa apua. Tieto siitä, ettei näin olekaan tapahtunut on tullut sosiaali- ja terveystalvin tietoon vasta kun sukulaiset ovat olleet heihin uudelleen yhteydessä.

Käytettävissäni olleiden tietojen perusteella asiassa ei ole noudatettu myöskään suunnitelman tekemistä koskevia säännöksiä. Vanhuspalvelulain 16 §:n mukaan kunta vastaa siitä, että iäkkäälle henkilölle laaditaan sosiaali- ja terveystalvin asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu suunnitelma.

Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun iäkkään henkilön palveluntarve on selvitetty, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Totean, että selvityksestä ei ilmene mitään perusteita sille, että suunnitelmaa ei olisi tullut laatia tai päivittää sen jälkeen, kun asiakkaan palveluntarve oli selvitetty. Vanhuspalvelulain mukaan suunnitelma on tarkistettava ilman aiheetonta viivytystä aina silloin, kun iäkkään henkilön toimintakyvyssä tapahtuu hänen palveluntarpeeseensa vaikuttavia olennaisia muutoksia.

Suunnitelmaan on kirjattava näkyviin myös asiakkaan ja työntekijän mahdolliset eriävät mielipiteet palvelun tarpeesta sekä tiedot niistä eri alojen yhteistyötahoista, jotka toteuttavat asiakkaan palveluja ja vastuiden jakautuminen niiden kesken.

Kun erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan näkemys palvelujen tarpeesta poikkesi sosiaalihuollon ammattihenkilön näkemyksestä, olisi tilanne edellyttänyt seurantaa. Totean, että kuntayhtymässä on menetelty virheellisesti, kun asiakkaan tilannetta ei ole seurattu aktiivisesti, eikä hänelle ole tarjottu tapaamisaikoja tai edes oltu säännöllisesti puhelinyhteydessä vuoden 2019 palvelutarpeen arvion tekemisen jälkeen.

Olen jo aiemmin asiassa [4938/2021](#) huomauttanut Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymää siitä, ettei kuntayhtymässä kiinnitetä riittävästi huomiota sosiaalitoimen sisältä tulleisiin tietoihin asiakkaan palveluntarpeesta. Tietoihin reagoidaan, jos ne tulevat ulkopuoliselta taholta, mutta ei kiinnitetä riittävästi huomiota sosiaalitoimen tietoihin, joiden perusteella asiakkaan tilanne edellyttäisi lain mukaan kiireellisiä toimenpiteitä. Huomautin kuntayhtymää aiemmin myös siitä, ettei asiakkaan erityisen tuen tarvetta ollut osattu ottaa huomioon, eikä hän saanut asianmukaisia sosiaalityön palveluja.

Voimassa olevat oikeusnormit ohjaavat siihen, että palvelujen tarve arvioitaisiin kokonaisvaltaisesti mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta tilanteet eivät pääsisi kriisiytymään. Jos tilanne on jo kriisiytynyt, on kiireellisiin tilanteisiin reagoitava mahdollisimman nopeasti ja järjestettävä tarvittaessa välitöntä apua.

Lähtökohtaisesti sosiaalipalvelujen ottaminen vastaan on vapaaehtoista. Jos asiakkaan välttämättömän huolenpidon toteutuminen on vaarassa, syntyy sosiaalihuollon viranomaisille kuitenkin toimintavelvollisuus. Jos asiakkaalla on erityisiä vaikeuksia ottaa vastaan hänelle tarjottavaa apua, on viranomaisten otettava tämä toiminnassaan huomioon. Erityistä tukea tarvitseva asiakas tarvitsee todennäköisesti tavanomaista enemmän aikaa sopeutuakseen palveluissa tapahtuviin muutoksiin.

Jotta tarpeettomilta muutoksilta voitaisiin välttyä, on erityisen tärkeää, että palvelujen tarpeen arvioinnissa on alusta alkaen riittävästi asiantuntemusta ja asiakkaan mielipiteen selvittämiseen varataan riittävästi aikaa.

Yhdyn Etelä-Suomen aluehallintoviraston käsitykseen siitä, ettei asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ole toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhuspalvelulain 14 §:n 1 momentin mukaan kunnan on toteutettava iäkkään henkilön arvokasta elämää tukeva pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti hänen kotiinsa annettavilla ja muilla sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluilla. Palvelut on sovitettava sisällöltään ja määrältään vastaamaan iäkkään henkilön kulloisiakin palveluntarpeita.

Näkemykseni mukaan Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä ei ole onnistunut toteuttamaan asiakkaan palveluja hänen kulloisiakin palveluntarpeitaan vastaavasti. Koko kanteluajanjakson ajan tarvittavia palveluja on saatu järjestettyä hänelle kotiin vasta sen jälkeen, kun avuntarve on kestänyt pidempään. Totean, että hyvinvointiyhtymässä on menetelty virheellisesti, kun päätöksenteossa ei ole noudatettu sosiaalihuoltolain 46 §:ä. Sosiaalihuoltolain 46 §:n 1 momentin mukaan omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän virkasuhteisen sosiaalityöntekijän on tehtävä päätös niistä sosiaalipalveluista, joilla yhdessä turvataan erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaisesti.

Pidän tehtyjä virheitä erittäin vakavina. Lainsäädännön lähtökohtana on, että sosiaalihuollon ammattihenkilöt varmistavat omalla toiminnallaan, että haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt saavat välttämättömän huolenpidon. Huolenpito on voitava turvata silloinkin, kun henkilöllä ei ole lähettyvillään omaisia tai muita läheisiä. Riittävä ravinto sekä elinympäristö, joka ei vaaranna henkilön terveyttä ovat ehdottomia edellytyksiä välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi.

3.4.3 Siivouspalvelujen järjestäminen

Sosiaalihuoltolain 11 §:ssä säädetään niistä tuen tarpeista, joita varten sosiaalipalveluja on järjestettävä. Pykälän mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä muun muassa ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen, tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen sekä sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä muun muassa kotipalvelua ja kotihoitoa. Kotipalvelulla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 19 §:n 1 momentin mukaan muun muassa asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista.

Kotipalvelua annetaan 2 momentin mukaan muun muassa sairauden ja toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista. Kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja.

Kunnilla on lainsäädännön mukaan velvollisuus järjestää sekä kotihoitoa että osana sitä muun muassa kotipalvelun tukipalveluja eli myös siivouspalveluja. Siivouspalvelut voivat olla myös osa vammaislainsäädännön mukaista palveluasumista.

Totean, että Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä on toiminut virheellisesti ohjatessaan asiakasta ostamaan maksullista siivouspalvelua. Asiakirjatietojen perusteella asunnon siivoaminen on ollut tarpeen sekä asiakkaan fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Käytettävissäni olevien tietojen perusteella palvelusta peritty maksu on saattanut osaltaan vaarantaa asiakkaan riittävän ravinnon saamisen. Näkemykseni mukaan siivouskertojen vähentäminen taloudellisten syiden vuoksi ei ole ollut asianmukaista. Siivouspalvelun vähentäminen asiakkaan kuntoutumisen johdosta tai sen edistämiseksi on sen sijaan voinut olla perusteltua.

Huomioni kiinnittyi siihen, ettei asiakirjoissa näy merkintöjä siitä, että asiakkaalle olisi annettu tietoa hänen oikeudestaan hakea tai saada palveluja vammaispalvelulain perusteella. Totean yleisellä tasolla, että pidän asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen kannalta vakavana epäkohtana, jos oikeutta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ei tunnisteta, silloin kun henkilön palvelun tarve aiheutuu toimintakykyä rajoittavasta pitkäaikaisesta psyykkisestä sairaudesta.

Myönnettäessä siivouspalvelua sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna, olisi asiakkaan tilanteessa ollut mahdollista tehdä päätös maksun perimättä jättämisestä asiakasmaksulain 11 §:n perusteella. Jos palvelu olisi myönnetty vammaispalveluna, erillistä päätöstä maksuttomuudesta ei olisi tarvinnut tehdä.

Totean myös, että asian hoitamista varten tarvittavat tiedot ovat olleet helposti saatavilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivuilla vammaispalvelujen käsikirjassa on muun muassa seuraavat tiedot.

Kunnalla on erityinen velvollisuus järjestää vaikeavammaisiksi katsottavien mielenterveyskuntoutujien tarvitsema palveluasuminen vammaispalvelulain perusteella. Tämä on todettu mielenterveyslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluissa (HE 201/1989 vp).

Palvelu täytyy myöntää subjektiivisena oikeutena, jos henkilö täyttää vammaispalvelulaissa ja -asetuksessa asetetut myöntämiskriteerit. Kunta ei voi määrärahojen puutteeseen vedoten evätä palvelun saantia.

Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen on asiakkaalle maksuton kokonaisuus, vaikka se muodostuisi eri lakien perusteella järjestettävistä erillisinä palveluina toteutettuna maksullisista palveluista kuten kotihoidosta tai avustamisesta asunnon siivouksessa.

3.4 Muut kantelussa mainitut asiat

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Selkeyden vuoksi totean, että oikeusasiamies ei ota kantaa asiaan, joka on saatettavissa tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Kantelussa viitataan myös kotipalvelun toimittaman lahjoitusruoan laatuun sekä toimeentulojärjestelyn epäkohtiin.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että näiltä osin asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä virheellistä menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä. Näidenkin osalta viitataan kuitenkin edellä esitettyihin huomioihin palvelujen laadusta ja riittävydestä ylipäätään.

Kantelija on myös kokenut, että käytännössä veljen taloudellisen tukemisen ehdoksi oli asetettu asiakkaan tupakoimattomuus. Käytettävissäni olleiden asiakirjojen perusteella tupakoinnin rajoittamiseen on kiinnitetty huomiota nimenomaan taloudellisiin perusteisiin. Ottamatta kantaa tupakoinnin haitallisiin terveydellisiin tai taloudellisiin vaikutuksiin totean, että vaikutelmani on, että asiaan on kiinnitetty huomattavan paljon huomiota suhteessa asiakkaan (muuhun) avuntarpeeseen.

Mielenterveyspotilaiden terveydenhuoltolain mukaista hoitopääsyä olen tutkinut omana aloitteenani muun muassa asiassa 4968/2022.

Edellä mainitut ja muut keskeiset oikeussäännökset ovat tämän päätöksen liitteenä.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle vastaisen varalle huomautuksen kohdassa 3.4 toteamistani menettelyyn liittyvistä virheistä. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätökseni hyvinvointiyhtymälle.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös Etelä-Suomen aluehallintovirastolle sekä Valviralle.

Samalla kiinnitän vakavaa huomiota siihen, että päätöksessä mainitut mielenterveyspotilaiden välttämätöntä huolenpitoa vaarantavat ongelmat korjataan.

Menettelyssä havaitsemieni virheiden vakavuuden vuoksi olen päättänyt vielä tutkia, miten hyvinvointialueilla jatkossa huolehditaan siitä, etteivät edellä kuvatut epäkohdat toistu muiden erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla. Hyvinvointialueille lähetetään asiasta erillinen yksilöity selvityspyyntö.

LIITE

KESKEISET OIKEUSSÄÄNNÖKSET

Perusoikeudet

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa muihin nähden eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusperiaatteeseen sisältyy mielivallan kieltö ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Yksilön oikeus elämään kattaa tietyissä tilanteissa myös erityisvelvollisuuden suojan antamiseen. Viranomaisen laiminlyönti toteuttaa vaaran torjumiseksi siltä olosuhteiden valossa edellytettäviä toimenpiteitä voi merkitä mainitun oikeuden loukkausta. Henkilökohtainen vapaus on yleisperusoikeus, joka suojaa fyysisen vapauden ohella tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Mainitun pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä muutenkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua, eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Säännös turvaa kyseisiä oikeushyviä julkisen vallan itse toimeenpanemilta loukkauksilta, mutta edellyttää valtiovallalta myös säädössuojaa oikeuksien turvaamiseksi ulkopuolisia loukkauksia vastaan. Erityisesti henkilökohtainen turvallisuus korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta.

Yksilön itsemääräämisoikeuden, oikeuden määrätä itsestään ja toimistaan, on todettu perusoikeusuudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä olevan monien muiden oikeuksien käytön perustana. Sen voidaan katsoa olevan osa perusoikeusjärjestelmää, huolimatta siitä, ettei sitä nimenomaisesti mainita perustuslaissa.

Itsemääräämisoikeus voidaan ymmärtää osaksi yleisperusoikeutena turvattua oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen. Se liittyy kiinteästi myös perustuslain 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta.

Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän suojan lähtökohta on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista siihen. Yksityiselämä on henkilön yksityistä piiriä koskeva yleiskäsite. Yksityiselämän suoja on osin päällekkäinen henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden sekä kunnian ja kotirauhan suoja koskevien perusoikeussäännösten kanssa. Perustuslaissa tarkoitetun kotirauhan suojan ydinalueena on perustuslakivaliokunnan omaksuman tulkinnan mukaisesti henkilön asunto.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. YK vammaissopimuksen 13 artiklan mukaan sopimuspuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, muun muassa järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraa ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien. Tämän lisäksi perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Virkamies on myös vastuussa sellaisesta monijäsenen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut. Esittelijä on vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole jättänyt päätökseen eriävää mielipidettään. Perustuslain 118 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta vaatia rangaistusta tai vahingonkorvausta virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi siten kuin laissa säädetään.

Vammaisten henkilöiden oikeuksista annetun YK:n yleissopimuksen 19 artiklan (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) mukaan tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että:

- a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;
- b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottamista yhteisöstä.

Hallintolaki

Hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti ja käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia eli asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisen toiminnan oikeellisuuteen, virheettömyyteen ja viranomaisten tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen.

Hallintolain 7 §:n 1 momentin mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.

Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta. Pykälän 2 momentin mukaan, jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, sen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen.

Hallintolain 10 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä.

Hallintolain 34 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Vanhuspalvelulaki

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012, vanhuspalvelulaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on:

- 1) tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista;
- 2) parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa;
- 3) parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja sekä ohjausta muiden tarjolla olevien palvelujen käyttöön yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa silloin, kun hänen heikentynyt toimintakykynsä sitä edellyttää; sekä
- 4) vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveyspalvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan sekä osaltaan päättää niitä koskevista valinnoista.

Vanhuspalvelulain 2 §:n 1 momentin mukaan laissa säädetään:

- 1) kunnan velvollisuudesta huolehtia ikääntyneen väestönsä hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemisesta sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisesta kunnassa;
- 2) iäkkään henkilön palveluntarpeiden selvittämisestä ja niihin vastaamisesta;
- 3) iäkkäille henkilöille järjestettävien palvelujen laadun varmistamisesta.

Vanhuspalvelulain 2 momentin mukaan lakia sovelletaan 1 momentissa tarkoitettuihin asioihin sen lisäksi, mitä niistä säädetään:

- 1) sosiaalihuoltolaissa (1301/2014);
- 2) terveydenhuoltolaissa (1326/2010);
- 3) omaishoidon tuesta annetussa laissa (937/2005);

- 4) perhehoitolaissa (263/2015);
- 5) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/1987);
- 6) kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977);
- 7) päihdehuoltolaissa (41/1986);
- 8) mielenterveyslaissa (1116/1990);
- 9) sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000);
- 10) potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992);
- 11) yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011);
- 12) yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990).

Vanhuspalvelulain 3 §:n mukaan laissa tarkoitetaan:

- 1) ikääntyneellä väestöllä vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä;
- 2) iäkkäällä henkilöllä henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta;
- 3) toimintayksiköllä julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista kokonaisuutta, jossa tuotetaan sosiaali- tai terveyspalveluja pääasiassa iäkkäille henkilöille siten, että palvelut toteutetaan palveluntuottajan tiloissa tai iäkkään henkilön yksityiskodissa;
- 4) välittömällä asiakastyöllä hoitoa ja huolenpitoa sekä asiakkaan toimintakykyä ja kuntoutumista edistäviä ja ylläpitäviä tehtäviä, asiakasta koskevien tietojen kirjaamista, palvelutarpeen arviointia sekä hoito- ja palvelusuunnitelman laatimista ja päivittämistä;
- 5) välillisellä työllä huoneiden ja yhteisten tilojen siivousta, pyykki- ja kiinteistöhuoltoa, ruoan valmistusta ja lämmitystä, yksikön johtajan ja vastuuhenkilön esimies- ja hallinnollista työtä sekä muita vastaavia hoitoa ja huolenpitoa mahdollistavia tehtäviä;

- 6) RAI-arviointivälineistöllä arviointivälineistöä, jonka interRAI-niminen kansainvälinen sosiaali- ja terveysalan tutkijoiden ja ammattilaisten yhteistyöjärjestö on kehittänyt ja jonka käyttö perustuu lisenssisopimukseen, jolla on myönnetty Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle oikeus arviointivälineistön maksuttomaan käyttöön ja alilisenssointiin Suomessa toimiville palvelujen järjestäjille ja tuottajille.

Vanhuspalvelulain 7 §:n mukaan kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus ja toimintakyky edellyttävät. Palvelut on järjestettävä niin, että ne ovat kunnan ikääntyneen väestön saatavissa yhdenvertaisesti.

Vanhuspalvelulain 12 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja.

Vanhuspalvelulain 13 §:n mukaan kunnan on järjestettävä iäkkäälle henkilölle laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka ovat hänen tarpeisiinsa nähden oikea-aikaisia ja riittäviä. Palvelut on toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Muun palveluntarpeen ennalta ehkäisemiseksi on kiinnitettävä huomiota erityisesti kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin palveluihin.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 1 momentin mukaan kunnan on toteutettava iäkkään henkilön arvokasta elämää tukeva pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti hänen kotiinsa annettavilla ja muilla sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluilla. Palvelut on sovitettava sisällöltään ja määrältään vastaamaan iäkkään henkilön kulloisiakin palveluntarpeita. Hoito ja huolenpito voidaan toteuttaa pitkäaikaisena laitoshoidona vain tässä laissa säädetyillä perusteilla.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 2 momentin mukaan pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Iäkkäille avio- ja avopuolisoille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 3 momentin mukaan kunnan on turvattava iäkkään henkilön pitkäaikaisen hoitojärjestelyn pysyvyys, jollei järjestelyä ole aiheellista muuttaa iäkkään henkilön toivomuksen tai hänen palveluntarpeidensa muutoksen johdosta taikka muusta erityisen painavasta ja perustellusta syystä.

Vanhuspalvelulain 15 §:n 1 momentin mukaan kunta vastaa siitä, että iäkkään henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden hänen hyvinvointiaan, terveyttään, toimintakykyään ja itsenäistä suoriutumistaan tukevien palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa. Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaa iäkkään henkilön tarpeiden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jolla on laaja-alaista asiantuntemusta. Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaavan työntekijän on toimittava iäkkään henkilön tarpeita vastaavasti yhteistyössä muiden lain 10 §:ssä tarkoitettujen asiantuntijoiden kanssa.

Vanhuspalvelulain 16 §:n mukaan kunta vastaa siitä, että iäkkäälle henkilölle laaditaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu suunnitelma (palvelusuunnitelma). Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun iäkkään henkilön palveluntarve on selvitetty, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelusuunnitelmassa on määriteltävä iäkkään henkilön toimintakykyä koskevan arvion perusteella, millainen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuus tarvitaan hänen hyvinvointinsa, terveytensä, toimintakykynsä ja itsenäisen suoriutumisensa tukemiseksi sekä hänen hyvän hoitonsa turvaamiseksi. Iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa on neuvoteltava vaihtoehtoista kokonaisuuden muodostamiseksi. Iäkkään henkilön näkemykset vaihtoehtoista on kirjattava suunnitelmaan. Palvelusuunnitelma on tarkistettava ilman aiheetonta viivytystä aina silloin, kun iäkkään henkilön toimintakyvyssä tapahtuu hänen palveluntarpeeseensa vaikuttavia olennaisia muutoksia.

Vanhuspalvelulain 18 §:n mukaan kunnan on tehtävä päätös iäkkään henkilön kiireellisesti tarvitsemien sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja järjestettävä myönnetyt palvelut viipymättä siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu. Päätös muiden kuin kiireellisten sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut vireille. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnetyt muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua päätöksen teosta. Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon, mitä 13 ja 14 §:ssä säädetään. Sosiaalipalvelujen riittävyden määrittelyn perustana on pidettävä 15 §:ssä tarkoitettua palveluntarpeiden selvittämistä sekä palvelusuunnitelmaa, jos se on tehty.

Vanhuspalvelulain 19 §:n mukaan iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveystalvelujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on:

- 1) edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta;
- 2) vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta;
- 3) turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet;
- 4) edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa;
- 5) parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä 1–4 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Sosiaalihuoltolain 2 §:n mukaan lakia sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon, jollei toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa tai kun asiakas muutoin tarvitsee sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja on 2 §:n 3 momentin mukaan sovellettava niitä sosiaali- ja terveydenhuollon säännöksiä, jotka asiakkaan edun mukaisesti parhaiten turvaavat tuen tarpeita vastaavat palvelut ja lääketieteellisen tarpeen mukaisen hoidon.

Sosiaalihuoltolain 3 §:n mukaan laissa tarkoitetaan:

- 1) sosiaalipalveluilla kunnallisia sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö edistävät ja ylläpitävät yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta; (22.4.2016/292)
- 2) asiakkaalla sosiaalihuoltoa hakevaa tai käyttävää taikka tahdostaan riippumatta sen kohteena olevaa henkilöä;

- 3) erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla henkilöllä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki, 3 §:ssä säädetään;
- 4) lapsella alle 18-vuotiasta henkilöä;
- 5) nuorella 18–24-vuotiasta henkilöä;
- 6) erityistä tukea tarvitsevilla lapsella lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai joka on erityisen tuen tarpeessa 3 kohdassa mainituista syistä.

Sosiaalihuoltolain 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- 4) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on 2 momentin mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.

Sosiaalihuoltolain 8 §:n 1 momentin mukaan kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.

Erityisestä tuesta vastaavien viranomaisten on 8 §:n 2 momentin mukaan välitettävä tietoa asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin ja toivomuksiin.

Sosiaalihuoltolain 12 §:ssä säädetään välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaamisesta.

Jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa henkilöllä on oikeus saada riittävät sosiaalihuollon palvelut kotikuntalaisissa (201/1994) tarkoitetulta kotikunnaltaan tai siltä kuntayhtymältä, johon kotikunta kuuluu, ellei muualla laissa toisin säädetä.

Sosiaalihuollon järjestämisen henkilöllisestä soveltamisalasta säädetään 57 §:ssä. Toimeentulotuen myöntämisestä säädetään erikseen toimeentulotuesta annetussa laissa.

Sosiaalihuoltolain 19 §:n 1 momentin mukaan kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista. Pykälän 2 momentin mukaan kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista. Pykälän 3 momentin mukaan kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja.

Sosiaalihuoltolain 20 §:n mukaan kotihoidolla tarkoitetaan kotipalvelun ja terveydenhuoltolain 25 §:ään sisältyvien kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta.

Sosiaalihuoltolain 21 §:n 1 momentin mukaan asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Kotiin annettavat palvelut ovat ensisijaisia suhteessa palveluihin, jotka edellyttävät

muuttamista ja sisältävät sekä asumisen että palvelut. Tilapäistä asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat lyhytaikaista, kiireellistä apua.

Tuettua asumista järjestetään 2 momentin mukaan henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuetulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla.

Palveluasumista järjestetään 3 momentin mukaan henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostettua palveluasumista järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista.

Palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, ateriat-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti.

Asumispalveluja toteutettaessa on 5 momentin mukaan huolehdittava siitä, että henkilön yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja hän saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut.

Sosiaalihuoltolain 25 §:ssä säädetään mielenterveystyöstä seuraavasti.

Mielenterveystyöllä vahvistetaan yksilön ja yhteisön mielenterveyttä suojaavia tekijöitä sekä poistetaan ja vähennetään mielenterveyttä vaarantavia tekijöitä.

Tässä laissa tarkoitettuun mielenterveystyöhön kuuluu:

- 1) sosiaalipalveluihin sisältyvä mielenterveyttä suojaaviin ja sitä vaarantaviin tekijöihin liittyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki;
- 2) yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittaminen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa;
- 3) sosiaalihuollon mielenterveyspalvelut, joilla tarkoitetaan 14 §:n mukaisia yksilön mielenterveyttä tukevia sosiaalipalveluja.
- 4) Sosiaalihuollossa tehtävä mielenterveystyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata. Sosiaalihuoltoa koskevia päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.

Sosiaalihuoltolain 31 §:n mukaan asiakkaan kuulemisesta ennen häntä koskevan päätöksen tekemistä säädetään hallintolaissa (434/2003). Asiakkaan oikeudesta saada selvitys eri vaihtoehdoista säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000).

Sosiaalihuoltolain 33 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon suunnittelusta ja toteuttamisesta on pidettävä huolta sen mukaan kuin tässä laissa tai muutoin säädetään. Sosiaalipalvelujen tulee olla sisällöltään ja laadultaan sellaisia kuin lainsäädäntö edellyttää.

Sosiaalihuoltolain 36 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista muun muassa seuraavaa.

Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa.

Palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentin mukaan henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään siten, että turvataan palvelujen jatkuvuus, ellei palvelujen muuttaminen ole asiakkaan edunmukaista.

Sosiaalihuoltolain 39 §:ssä säädetään asiakassuunnitelmasta.

Palvelutarpeen arviointia on täydennettävä asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla tai muulla vastaavalla suunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa siten kuin 36 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään.

Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta;
- 2) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;
- 3) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvio asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista sekä niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
- 4) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
- 5) asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
- 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
- 7) arvion asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Suunnitelman sisältö on sovitettava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa. Velvollisuudesta suunnitelman laatimiseen sekä suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. Sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, voidaan asiakkaan suostumuksella laatia sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma, jossa on suunnitelman laatimiseen ja käyttöön nähden tarpeellisia tietoja. Yhteisen suunnitelman laatimisesta ilman asiakkaan suostumusta säädetään erikseen.

Jos asiakkaan tukena toimii omaisia tai muita läheisiä henkilöitä, laaditaan heidän tukemiseensa liittyvä suunnitelma tarvittaessa erikseen.

Sosiaalihuoltolain 41 §:n 1 momentin mukaan palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Sosiaalihuoltoa toteutetaan 2 momentin mukaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin sosiaalihuoltolaissa tarkemmin säädetään.

Sosiaalihuoltolain 42 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Omatyöntekijän on 2 momentin mukaan oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö. Omatyöntekijänä saa toimia mainitussa pykälässä tarkoitetun ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää 38 §:n 2 ja 3 momentin toteuttamista sekä toimia tarvittaessa muissa tässä laissa säädetyissä tehtävissä.

Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä.

Sosiaalihuoltolain 43 §:n mukaan läheisverkoston kartoittamisella tarkoitetaan sen selvittämistä, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen. Läheisverkoston kartoittaminen toteutetaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai tarvittaessa muulloin asiakkuuden aikana. Kartoittamisen voi tehdä ilman asiakkaan suostumusta vain, jos:

- 1) asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi; tai
- 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi.

Kartoittamisen yhteydessä selvitetään tarvittaessa omaisten ja läheisten mahdollinen tuen tarve.

Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille.

Päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. Päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireilletulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Asian käsittelemisestä ja päätöksenteosta säädetään lisäksi hallintolaissa.

Sosiaalihuoltolain 46 §:ssä säädetään hoidon ja huolenpidon turvaavista päätöksistä.

Omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän virkasuhteessa olevan sosiaalityöntekijän on tehtävä päätös niistä sosiaalipalveluista, joilla yhdessä turvataan 12 ja 13 §:n mukaisesti erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai erityistä tukea tarvitsevan muun asiakkaan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä terveys ja kehitys, jos menettely on asiakkaan edun mukainen.

Päätökset koskevat asiakkaan taikka hänen huolenpidostaan vastaavan henkilön tarvitsemia sosiaalipalveluja.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu viranhaltija tekee päätökset ottaen huomioon 39 §:ssä tarkoitettussa asiakassuunnitelmassa esitetyn arvion palvelujen välttämättömyydestä sekä suunnitelmat niistä terveydenhuollon, opetustoimen tai työ- ja elinkeinohallinnon palveluista, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan huolenpidon, toimeentulon, terveyden tai kehityksen kannalta. Sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskevasta yhteisestä suunnitelmasta säädetään 39 §:n 3 momentissa. Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva päätös on tehtävä siten kuin 45 §:n 1 momentissa säädetään. Sen estämättä, mitä edellä tässä pykälässä säädetään, toimeentulotukea koskevat päätökset voi tehdä toimeentulotuesta vastaava viranhaltija ottaen huomioon asiakkaan tai hänen perheenjäsenensä omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvion tuen tarpeesta.

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 25 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden kotisairaanhoidon. Kotisairaanhoidon on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua. Kotisairaanhoidossa käytettävät hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sisältyvät hoitoon.

Vammaispalvelulaki

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987, vammaispalvelulaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Vammaispalvelulain 2 §:n mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista

Vammaispalvelulain 3 a §:n 1 momentin mukaan vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa, muu henkilö tai viranomaisen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 7 §:ssä säädetään.

Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan.

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitointa koskevan hakemuksen, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa.

Vammaispalvelulain 4 §:n 1 momentin mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla.

Vammaispalvelulain 10 §:n mukaan tarkemmat perusteet palvelujen ja tukitoimien saamiselle säädetään asetuksella.

Vammaispalveluasetus

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun asetuksen (759/1987) 11 §:n mukaan palveluasumista järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti.

Sosiaalihuollon asiakaslaki

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen.

Sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittavan pykälän 2 momentin mukaan, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa. Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Asiakaslain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on 2 momentin mukaan annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Mainitun lain 9 §:n 1 momentin mukaan, jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan, jos täysi-ikäinen asiakas on henkilöään tai varallisuuttaan koskevassa asiassa ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa, tulee sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen tehdä holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 91 §:ssä tarkoitettu ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle.

Toimeentulotukilaki

Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997, toimeentulotukilaki) 7 §:n mukaan perustoimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot (perusosa) sekä muut perusmenot, sen mukaan kuin jäljempänä erikseen säädetään.

Toimeentulotukilain 7 a §:n mukaan perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

- 1) Toimeentulotukilain 7 c §:n 1 momentin mukaan täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina erityismenot, joita ovat:
- 2) muut kuin 7 b §:ssä tarkoitetut asumisesta aiheutuvat menot; sekä
- 3) henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Pykälän 2 momentin mukaan henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

Toimeentulotukilain 14 a §:n 2 momentin mukaan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee. Jos hakija tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useammassa kuin yhdessä kunnassa, täydentävän toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta hakijan tai perheen menot johtuvat. Jos tässä momentissa tarkoitetun toimeentulotuen tarve on kiireellinen, toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä. Pykälän 3 momentin mukaan toimeentulotukiasia on käsiteltävä siten, että hakijan tai perheen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu. Pykälän 4 momentin mukaan päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksettä täytäntöön.

Toimeentulotukilain 14 e §:n mukaan toimeentulotukiasiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti kunnan sosiaalityöntekijän tai sosionomin taikka perustoimeentulotuen myöntämisen osalta Kansaneläkelaitoksen toimihenkilön kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun asiakas on tätä pyytänyt kunnalta tai perustoimeentulotukeen liittyvän asian osalta Kansaneläkelaitokselta. Kun kunta tai Kansaneläkelaitos käsittelee toimeentulotukea koskevaa asiaa, sen tulee tiedottaa toimeentulotukiasiakkaalle edellä mainitusta oikeudesta henkilökohtaiseen keskusteluun ja tarvittaessa neuvoa asiakasta tämän oikeuden käyttämisessä.